

Med plezalskimi legendami

Pogovor s Francetom Zupanom

Besedilo: Vladimir Habjan

Pred leti sem se kot pripravnik - reševalec z dvema »starima« mačkoma odpravil na dežurstvo na Stari vrh. Ko je Tone Sazonov - Tonač pri Medvodah s svojim avtomobilom pri zavijanju nekaj motovilil, mu je France Zupan mimogrede narvrgel: »Ti, poznam eno dobro obračališče na Rudniku!« Ko sem se kasneje spustil po smučišču s težko »kanadko«, kamor sem prej učvrstil Tonača, mi je - spet mirno - dal popotnico: »Če ga zdaj zvrneš, ne boš nikoli reševalec!« Takrat smo presmučali vse urejene terene in tudi okoliške senožeti, France pa se je med drugim v hitrih zavojih pognal po »celcu« po strmi poseki sredi gostega gozda, ki ni bila širša od dveh metrov! Takrat sem se vprašal, kdo vendar je ta zanimivi sivolasi poskočni mož?



France Zupanž (foto: Stane Klemenc)

France Zupan je človek, ki je vse življenje povezan z gorami. Nekoliko tudi službeno, saj se je kot umetnostni zgodovinar med drugim ukvarjal z gorsko likovno umetnostjo in Fotografijo. Služboval je kot kustos v Narodni galeriji, delal kot raziskovalec na Inštitutu za sociologijo, kot poslanec, zadnja zaposlitev pa je bila na Sekretariatu za kulturo. V pokoju je deset let. Znan je po svojih prvenstvenih smereh v Koglu in Šitah, bil je gorski vodnik (številka 22) in dolgoletni gorski reševalec, dvanajst let pa tudi načelnik ljubljanske postaje. Veliko njegovih doživetij lahko prebiramo v Planinskem vestniku, sodeloval pa je še pri mnogih drugih planinskih publikacijah.



Kako si zašel v hribe?

Večino svojega življenja sicer živim na »moroštu«, vendar sem gore spoznal že v rani mladosti, saj je bil moj oče iz Doslovč pod Stolom. Z bratranci smo se potikali v okolici Stola in plezali po bližnjih skalah. Prvič sem bil na Triglavu leta 1945 s šestnajstimi leti. Bil je krasen september, nas pa je kar vleklo v hribe. Skupaj še z dvema prijateljeva smo en teden varčevali pri hrani, potem pa ušli iz brigade in se odpravili na Triglav čez Sedmera jezera. Imeli nismo nobenih izkušenj, za nas je bilo vse novo in ravno zato zanimivo. Takšnih hribov potem nisem nikoli več doživel. Nikjer ni bilo žive duše, koče so bile izropane, okna so škripala, ne bom pozabil izredno lepega popoldanskega pogleda v Vrata globoko pod nami. No, potem je bilo v brigadi precej hudo, saj se nikomur nismo javili, prav zato pa me kasneje niso hoteli vzeti v letalski tečaj, kar je bilo po svoje dobro, saj sem se lahko posvetil hribom.

Kako in kdaj pa si začel s plezanjem?

Z gimnazijskima sošolcema Radom Kočvarjem in Mihom Verovškom smo hodili po Grintovcih. Markiranih poti smo se kmalu naveličali. Tako smo se odpravili na greben Rinka-Skuta. Pri Konju se zadeva postavi pokonci, izpostavljenost je velika. S seboj sem imel vrv za seno od stare mame. Splezal sem tisto mesto, vrgel vrv in bili smo čez. Bilo me je strah, občutek pa je bil božanski in to je bilo odločilno. Bili smo začetniki, vendar si grebena Rinka-Skuta takrat ni upal vsak. Prebrali smo vse opise iz Planinskega vestnika, najbolj pa nam je bila všeč Lovšinova knjiga V Triglavu in njegovi soseščini.

Sledila je alpinistična šola?

Na Kamniškem sedlu smo potem srečali »enookega« Hodaliča in Marjana Keršiča. To so bili starejši Fantje, gledali smo jih z občudovanjem. Mi smo bili mulci, vendar so nas sprejeli medse. Poleti 1946 so začeli postavljati Bivak pod Skuto. Če hodiš v hribe,

te opazijo. Tako je k meni prišel Daro Dolar, da bi pomagal nositi material. Turisti so nosili na Kamniško in Kokrsko sedlo, od tam pa sva dva nosila do Podov. Pot čez Tursko goro je bila dober trening, saj se tako navadiš na ravnotežje. Težke tramove smo nosili skozi Žmavčarje. Jeseni je bil bivak postavljen. Tisto poletje sem se udeležil tečaja, ki sta ga vodila Režek in Modec. Moj inštruktor je bil inženir Lasič, ki je bil izredno »fejst« možakar in je zagovarjal predvsem prosto plezanje. Na tečaju smo splezali nekaj okoliških smeri, Szalaj-Gerinov



France Zupan leta 1949

greben in Južni raz v Turski gori, pa smeri v Planjavi in še druge. Pozimi smo imeli zimski tečaj, takrat se je na Dolgem Hrbtu ponesrečila Milena Hartman.

Potem si začel resno plezati?

Ja, začela se je resna plezarija. Alpinistično je bilo sicer zelo zanimivo, kar se tiče doživetij, pa ni bilo več tako lepo. Še prej sem si na bivaku zlomil nogo, do Bistrice so me potem brez vsake reševalne opreme vlekli osem ur. Vse vikende smo hodili v Bistrico, do Kamnika z vlakom, naprej pa tri ure peš. Tam si vedno koga našel, bilo je zabavno, veliko smo se pogovarjali. Režek je bil zanimiva osebnost, kot pisatelj in alpinist, sijajno je znal govoriti, Modec pa se je držal bolj zase. Ponovili smo večino do takrat preplezanih smeri, da smo spoznali stopnje težavnosti, potem pa smo se lotili tudi novih. Tako sem preplezal novo smer v Koglu, Direktno čez Oltar na Skuto, Direktno na Konja (v grebenu Rinka-Skuta) in druge. Kasneje smo se usmerili na Julijce.

S kom si največ plezal, katere smeri so ti ostale najbolj v spominu?

Moji soplezalci so bili Marjan Keršič - Belač, Rado Kočevar, Miha Verovšek, Savo Šemrov, Sandi Blažina in drugi. Marjan je bil nekoliko starejši, pri njem sem čutil varnost,

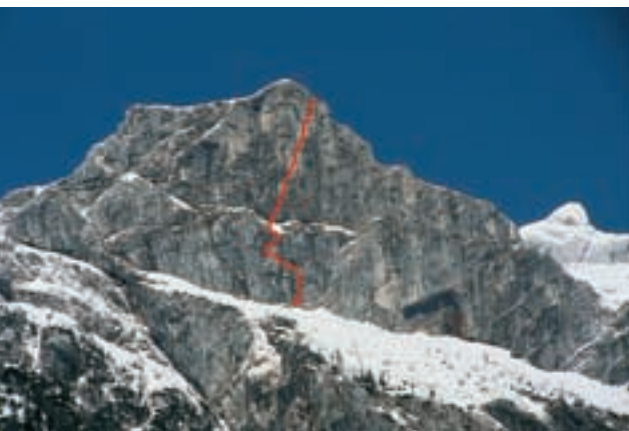


S prijatelji na turnem smučanju – France Zupan desno (foto: Janez Rupar)

ta občutek pa moraš imeti, da si potem več upaš, vedel sem, da me bo že nekako zadržal. Z njim sva prva ponovila »Čopa« brez bivaka, pa Comicijev previs v Jalovcu. Rado je plezal težke smeri, postal je mit v Julijcih, kasneje pa je bil že »internacionalen«. Njegov doprinos v Julijcih se premalo ceni. Lezli smo mnoge smeri, Jugov steber pozimi z Radom, pa Šite ...

Gre za tisto »borbo« s tujci?

Belač je imel smer v Šitah že ogledano, dogovorjen je bil z Dolarjem. Sam sem slučajno padel noter. Bila sva v Tamarju, ko je Belač slišal, da je tam Kočevar in da namerna z nekim Nemcem preplezati to smer. Takrat se je odločil še on. Nadja Fajdiga nama je posodila kline, ker sva jih imela za tako smer premalo. Že ponoči sva bila pod steno, zjutraj zlezla prvi »cug«, ko se je pojavil Rado. Takrat pa se je izkazalo, da bo šel Rado plezat bolj levo, in to s Herlecem. Tako je »borba« s tujci padla v vodo. Potem sva plezala »cug - cuk«. 40 metrov pod vrhom sem začel zadnji raztežaj. Slabo sem zabil klin, kar sicer ni bila moja navada. Pred sabo sem imel manjšo lusko in se je lotil tako kot takrat Comici, ki je bil takrat naš ideal - elegantno. Naenkrat pa nisem več plezal, ker se je luska odkrušila. Ker je sonce ravno zahajalo, sem v steni videl, ka-



Južna stena Kogla – Zupanova smer (foto: Emil Pevec)



ko mi štrlijo lasje pokonci, ne vem, ali od groze ali hitrosti padca. No, Belač je hitro reagiral, povzel vrh in me zadržal. Varovali pa smo takrat še bočno! Luska je padla na eno stran, jaz na drugo, in to z glavo navzdol. Imel sem pač srečo. Bil sem precej polomljen, tako da je zadnji raztežaj preplezal Belač. V Jugovem stebru pa sva z Radom nasankala. Nisva imela nobene opreme niti hrane, a sva morala pozimi bivakirati v steni. Tudi sestop je bil zoprn, mulatjera z Doliča je bila namreč zalita in zelo strma, ni in ni ji bilo konca. Potem pa sva se pri »starem« Brojanu najedla krofov.

Kako si zašel med reševalce? Se posebej spominjaš kakšne akcije?

Že jeseni leta 1946 sem sodeloval pri reševanju nemškega ujetnika, ki si je zlomil obe nogi v severni steni Grintovca. Trije so ušli iz Postojne, mi pa smo jih srečali, ko smo šli na Kokrsko sedlo. Režek in še nekaj drugih so celo noč bivakirali na vrhu Grintovca, ko so ga iskali. Sam sem zvečer skočil na Kamniško sedlo, kjer sem dobil reševalni drog in vrečo, ki sem ju potem ponoči prinesel na bivač. Naslednji dan smo Škrlov Dane, Režek in jaz sestopili čez Mlinarsko sedlo in ga našli v steni Grintovca. Nemeč je prebivakiral zunaj dve noči, s seboj ni imel nobene hrane, spominjam pa se, da je imel jabolko, razrezano na krlje, ki jih je počasi jedel. Imobilizirali smo ga in ga prenesli na Češko koč. Takrat še ni bilo postaj tako kot danes. Reševal je pač tisti, ki je plezal. Izredno dobro se je držal tudi Lipovšek po dveh dneh bivakiranja pozimi na Voglu. Ko smo ga našli, mu ni bilo praktično nič, le vso pot, ko smo ga vozili skozi dolino Suhe, je spal. Spodaj pa je vstal in odkorakal. Iskalne akcije so poseben problem, saj tisti, ki se izgubi, čisto drugače razmišlja kot tisti, ki ga išče. Tako je Eda Deržaja našel Tonač, ki je malo zaostal, ker je vmes nabiral jagode, ne pa ostali reševalci, ki smo ga iskali v strelcih. Tudi zakonca Stix na Tominškovi poti je našel nekdo, ki se je tudi sam izgubil.



France Zupan in Tone Jeglič z rešenko iz Zgreba nad Pragom (foto: Josip Cernigoj, vir: PV 1964/1)

Bil si eden tistih, ki je veliko prispeval k popularizaciji turnega smučanja.

Res je, plezarije sem se nekako naveličal, ni me več pritegnila. Turno smučanje pa je bilo nov izziv. To je prav tako »super uživancija«, saj lahko v samotni plavaš po pršičku ... Smučati pa ni znal nihče, dvajset let smo se npr. učili »kristjanije«, pa je še nismo znali. Avtov ni bilo, zato smo naročili avtobus, objavili smo razpis in »zbobnali« skupaj ljudi, pa je bila tura! Zaradi neznanja in slabe opreme so se vrstile poškodbe, vendar sta bila na vsaki turi prisotna dva reševalca.

Kako gledaš na današnji čas?

Vsak živi svoj čas, mi smo svojega imeli. Danes »lezejo« neverjetne stvari, imajo sicer boljšo opremo, način treninga in še marsikaj drugega. Zame je bil najlepši Triglav prvič, ko tam še ni bilo nikogar. Danes imaš včasih občutek, da so v hribih ljudje, ki tja ne sodijo, vendar jaz o tem nočem soditi. ●

